

РОЛЬ ВІЛЬНИХ ФІНАНСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

D.M. Berezovskiy, A.V. Bohai

THE ROLE OF FREE FINANCE IN ENSURING THE ENVIRONMENTAL SECURITY OF THE REGION (A CASE STUDY OF TERNOPIL REGION)

Екологічна безпека регіону передбачає захист навколишнього середовища та населення від негативного впливу і екологічних ризиків. У сучасних умовах розв'язання екологічних проблем значною мірою залежить від фінансових ресурсів, що можуть бути спрямовані на природоохоронні заходи. Вільні фінанси в системі регіонального управління – це кошти території, які не прив'язані до обов'язкових витрат і можуть використовуватися за рішенням місцевої влади. Сюди входять як залишки бюджетних коштів, що не використалися, так і додаткові доходи громад чи регіону. Завдяки наявності вільних фінансів, місцева влада може оперативно реагувати на екологічні виклики, підтримувати розвиток “зеленої” інфраструктури та сприяти сталому розвитку.

У регіональній практиці до вільних фінансів належать кошти, які не мають жорстко визначеного призначення. Як правило, це залишки загального або спеціального фонду місцевих бюджетів на завершення звітного періоду або економія, яка виникла в процесі виконання запланованих витрат. В умовах фінансової децентралізації громади та обласні адміністрації отримують власні надходження (зокрема податкові платежі, доходи від майна), частину яких вони можуть витратити на пріоритетні завдання. Наявність таких ресурсів додає гнучкості бюджетному плануванню: наприклад, кошти можуть бути спрямовані на екологічні проекти за рішенням місцевих органів влади без необхідності тривалого погодження з центральними установами.

Використання вільних фінансів у сфері охорони довкілля дозволяє забезпечити фінансову підтримку різноманітних екологічних ініціатив:

- оновлення інженерної інфраструктури. Це включає будівництво або модернізацію очисних споруд для стічних вод і питної води, каналізаційні мережі населених пунктів. Наприклад, громада може використати додаткове фінансування на реконструкцію систем водопостачання села чи створення очисної станції в райцентрі – що сприятиме збереженню якості водних ресурсів.

- управління відходами. Кошти можуть інвестуватися в створення або оновлення сміттесортувальної та переробної інфраструктури, будівництво екологічно безпечних полігонів для відходів. Також можуть фінансуватися програми зі збору шкідливих відходів (електроніка, батарейки), що допоможе зменшити забруднення довкілля.

- охорона природних ресурсів. Частина коштів може бути використана на збереження і розвиток природоохоронних територій, таких як заповідники чи національні парки (закупівля обладнання для моніторингу, створення освітніх центрів). Окрім того, це може включати заходи з висадки дерев, відновлення деградованих земель і покращення біорізноманіття.

- моніторинг та екологічні програ. Фінансування може спрямовуватися на встановлення систем моніторингу стану повітря чи вод, підтримку дослідницьких робіт

або громадських ініціатив. Програми з екологічної освіти (семінари, екологічні тренінги) також є важливим напрямом використання коштів.

- енергоефективність та "зелена" енергетика. Вільні кошти можуть сприяти термомодернізації бюджетних установ (шкіл, лікарень), переходу на альтернативне паливо чи встановленню сонячних електростанцій у громадах. Це не лише знижує рівень викидів і залежність від традиційної енергетики, а й забезпечує економію видатків на енергоресурси у довгостроковій перспективі.

Кооперація з міжнародними програмами та інвесторами є надзвичайно важливою, оскільки вільні кошти часто використовуються для співфінансування грантових проєктів, таких як програма Interreg чи проєкти ЄС і ПРООН. Завдяки цьому область або громади, маючи частину власного бюджету, можуть залучати донорські кошти на масштабні інфраструктурні екологічні ініціативи, що значно підвищує ефективність заходів щодо охорони довкілля.

Прикладом успішної реалізації таких підходів є Тернопільська область. На її території вже реалізовано різноманітні екологічні проєкти. Зокрема, ТОВ «Тернопільська ОВА» звітує про залучення приблизно 5,5 млн євро для регіону у рамках програми транскордонного співробітництва «Польща – Україна». Ці кошти спрямовані на проєкти з покращення водовідведення, збереження природи та підтримку біорізноманіття. Окрім того, обласний і місцеві бюджети додають власні ресурси до грантових ініціатив, тим самим розширюючи їхній масштаб.

На умовному прикладі громади Теребовлянського району можна побачити напрям використання таких «вільних фінансів». Зекономивши кошти у бюджеті, громада може інвестувати їх у будівництво сучасної очисної станції для школи та дитячого садка або висадження захисної лісосмуги вздовж дороги для зменшення пилу та шуму. У той же час Тернопільська міська рада за підтримки свого бюджету реалізує проєкт «Екомапа Тернополя» — інтерактивний додаток, що допомагає мешканцям знаходити пункти збору вторинної сировини, таких як скло, пластик і папір, сприяючи зменшенню обсягу відходів на сміттєзвалищах. Такі ініціативи фінансуються за рахунок місцевого екологічного фонду та спеціальних програм.

Тернопільська область має унікальні природні об'єкти, серед яких Національний природний парк «Дністровський каньйон», регіональні ландшафтні парки та заказники. Для збереження цих територій регіон може направляти частину вільних фінансів на розвиток екологічних маршрутів, створення навчальних центрів та впровадження протипожежних заходів. Наприклад, реконструкція гідротехнічних споруд на річці Серет (зміцнення дамб) чи капітальний ремонт водозаборів у Кременецькому районі можуть забезпечити довготривалу безпеку громад і покращити якість води.

Вільні фінанси області виступають ефективним інструментом каталізації екологічних ініціатив та надають бюджету гнучкість у реалізації пріоритетних завдань. Їхнє спрямування на охорону довкілля дозволяє запроваджувати інноваційні рішення та будувати необхідну інфраструктуру для сталого розвитку регіону. Використання надлишкових коштів на екологічні потреби сприяє вирішенню локальних проблем, таких як чистіша вода чи покращена якість повітря, а також підвищує загальну безпеку мешканців області. Здорове довкілля допомагає мінімізувати ризики стихійних лих і запобігати соціальним конфліктам. Для Тернопільської області це означає модернізацію інженерних мереж, підтримку природоохоронних заходів і впровадження «зелених» технологій, що підсилює конкурентоспроможність регіону та його економічну стійкість. Таким чином виділення вільних фінансів на екологічні ініціативи стає ключовим чинником забезпечення сталого розвитку та зміцнення регіональної безпеки.

Література

1. Химич І.Г., Тимошик Н.С. Фінансовий інтелект: виклик чи необхідність. *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Концептуальні шляхи розвитку науки та освіти»* (Львів, 29-30 січня 2024 р.). Львів: Львівський науковий форум, 2024. С. 22-23. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/44243>

2. Мангушев Д. В., Будріс Т. І., Калініченко В. В. Релокація бізнесу в Україні. *Економіка та управління підприємствами*. 2023. Вип. 75. С.119–124.

УДК 336

І. Бідованець

(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна)

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОГО СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Bidovanets Iryna

ECONOMIC AND SOCIO-PSYCHOLOGICAL BARRIERS TO THE DEVELOPMENT OF PERSONAL LIFE INSURANCE IN UKRAINE

Ринок страхування життя виконує критично важливу функцію у розвинутих економіках: акумулює довгострокові заощадження населення, забезпечує фінансову захищеність сімей та формує інвестиційний капітал для економічного зростання. Натомість в Україні станом на 2024 рік страхування життя займає лише 10% загального страхового ринку [1]. Така ситуація створює структурні проблеми для української економіки: дефіцит довгострокового капіталу, низький рівень фінансової захищеності населення та обмежений інвестиційний потенціал небанківського фінансового сектору.

Війна загострила проблему: попри загальне зростання страхового ринку, страхування життя демонструє набагато повільніші темпи розвитку порівняно з обов'язковим автострахуванням. Дослідження показують пряму кореляцію між рівнем економічного розвитку та рівнем страхування життя. Проте в Україні навіть з урахуванням низького рівня доходів, показники страхування життя є аномально низькими, що свідчить про системні інституційні та культурологічні бар'єри.

Можна виділити комплекс факторів стримування: низький рівень фінансової грамотності, недовіру до страхових компаній, економічну нестабільність, недосконалу законодавчу базу та високі адміністративні витрати. Дослідження страхової культури показує, що більшість населення України вбачає необхідність у страхуванні власного життя лише в крайньому разі, коли цього вимагає ситуація (наприклад, при отриманні кредиту). Це кардинально відрізняється від західної моделі, де страхування є базовим елементом особистого фінансового планування.

На нашу думку, можна виокремити наступні економічні бар'єри розвитку страхування життя:

- критично низький рівень доходів та купівельної спроможності, адже середня зарплата в Україні становить близько 500 євро, що в 4-6 разів нижче за європейські стандарти і тільки зі зростанням добробуту люди мають можливість більшу частину доходу заощаджувати, в тому числі у формі life-полісів;
- високий рівень інфляції та нестабільність національної валюти, зокрема, інфляція в Україні у 2022 році досягла 26,6%. Це робить проблемним здійснення довгострокових накопичувальних програм страхування життя. Викликане інфляцією зниження реальної вартості страхової суми відштовхує потенційних страхувальників;